

Çelik, Mehmet Yusüf, Memlûkler Döneminde Antakya (1268-1516), Kömen Yayınları, I. Baskı, Konya 2021

Çelik, Mehmet Yusüf, Antakya during the Mamluk Period (1268-1516), Kömen Yayınları, I. Baskı, Konya 2021

Berna DÖNMEZ

Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Doktora Öğrencisi Berna DÖNMEZ

Ege Üniversitesi <https://ror.org/02eaafc18>

Türk Dünyası Araştırmaları Enstitü, Türk Tarihi
Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

ORCID: [0000-0001-9111-8757](https://orcid.org/0000-0001-9111-8757)

e-mail: belma.ege16@gmail.com

Başvuru/Submitted: 27.08.2023

Kabul/Accepted: 13.11.2023

Atf: Dönmez, Berna, “Mehmet Yusüf Çelik, Memlûkler Döneminde Antakya (1268-1516)”, (Kitap İnceleme), *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 6/2 (Aralık 2023): 289-294.

Citation: Dönmez, Berna, “Mehmet Yusüf Çelik, Antakya during the Mamluk Period (1268-1516)”, (Book Review), *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 6/2 (December 2023): 289-294.

Lisans/License:

Yayın Tarihi	26 Haziran 2024
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: Bir İç Hakem (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: Üç Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Benzerlik Taraması	Yapıldı-İntihal.Net
Etik Bildirim	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr
Date of Publication	26 June 2024
Reviewers	Single Anonymized - A Internal (Editor board member) Double Anonymized - Three External
Review Reports	Double-blind
Plagiarism Checks	Yes – İntihal.Net
Complaints	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr

GİRİŞ

Medeniyetler şehri olarak anılan Hatay ilinin merkezi Antakya, antik çağdan bu yana yüzyıllar boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu kadim şehir aynı zamanda Hristiyanlığın önemli merkezlerinden bir tanesidir. St. Pierre Kilisesi'nin, Hz. İsa'nın on iki havarisinden biri olan Aziz Petrus'un ilk vaaz verdiği yer olduğuna ve mağarada cemaatin ilk kez "Hristiyan" adını aldığına inanılmaktadır. Bu nedenle St. Pierre Kilisesi Hristiyanlığın ilk kilisesi olarak bilinmektedir. Antakya, stratejik konumu sebebiyle de Bizans İmparatorluğu'nun yanı sıra Orta Doğu ve Yakın Doğu'da kurulan devletlerin birçoğunun ele geçirmek için mücadele ettikleri bir şehir olmuştur. Öyle ki, Mısır'da hüküm süren Fâtımî Devleti'nin (909-1171) kumandanı Mencütekin et-Türki'nin kuşatması karşısında Halep'te bulunan Ebû'l-Fadâil Saîdüddeve ve naibi Lü'lü, Bizans imparatoruna gönderdikleri bir mektupta; "*Halep alındığı zaman Antakya'da alınmış olur ve ne zaman Antakya alınırsa İstanbul da alınır*" diyerek şehrin stratejik önemini vurgulamışlardır¹. Memlûkler için de Antakya'nın ele geçirilmesi, Mısır ve Şam bölgesindeki şehirlerin güvenliklerinin sağlanması ve kuzeyden gelecek saldırıların önlenmesi için önemliydi. Bu sebeple Memlûk ordusu Mayıs 1268'de Antakya şehrini fethederek Antakya Haçlı Prenskepliği'ne son vermiştir.

Türkiye'de Memlûk tarihi üzerine yapılan çalışmaların çoğunda Sultan Baybars'ın Antakya'yı fethi ele alınmıştır. Ancak Memlûkler döneminde Antakya'nın siyasi, iktisadi ve sosyal hayatına dair kapsamlı ve müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla Mehmet Yusuf Çelik'in doktora tezinden üretmiş olduğu "Memlûkler Döneminde Antakya 1268-1516" adlı çalışma bu alandaki boşluğu doldurmaktadır. Yazar halen Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Bilimsel çalışmaları ağırlıklı olarak Antakya tarihi üzerinedir. Bu çalışmada adı geçen kitabın tanıtımının yapılması amaçlanmıştır.

İncelenen kitap, 2020'de Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'ndaki "Memlûkler Döneminde Antakya 1268-1516" adlı doktora tezinin yeniden gözden geçirilerek basılmış halidir. Bu kitap; giriş ve sonuç hariç şu üç bölümden oluşmaktadır:

- 1) Bahrî Memlûkler Döneminde Antakya'nın Siyasi Tarihi (1268-1382)
- 2) Burcî (Çerkez) Memlûkler Döneminde Antakya'nın Siyasi Tarihi (1382-1516)
- 3) İdarî, Fizikî, Sosyal ve Ekonomik Durum

Kitabın sonundaki ekler kısmında ise birkaçının çekimi yazara ait olan Antakya ve civarındaki bazı yapıların fotoğrafları yer almaktadır.

Giriş bölümünde çalışmanın kaleme alınma nedeni açıklanmıştır. Buna göre; Memlûkler dönemi Antakya'nın tarihini doğrudan ele alan herhangi bir yüksek lisans ve doktora çalışması yapılmamıştır. Antakya'nın tarihi hakkında yapılan çalışmalarda Antakya'nın Memlûkler tarafından fethine kısaca değinilmiş ve fethin akabindeki süreç hakkında sınırlı bilgiler yer almıştır. Dolayısıyla Antakya'nın bu dönemine ait siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel tarihini ortaya koymak çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Böylece özelde Memlûkler dönemi Antakya'nın tarihi ortaya koyularak genelde Memlûkler dönemi Türk tarihinin aydınlatılmasına katkı sağlanacaktır.

Eserde, döneme ait Arapça kaynaklar başta olmak üzere Türkçe yayımlanmış ansiklopedi maddeleri, kitap, makale, seyahatname, dergi ve tez çalışmaları, dilimize çevrilmiş eserler; Arapça yayımlanmış kitap, makale, seyahatname, dergi ve tez çalışmaları ile batı dillerinde konuyla ilgili yapılmış çalışmalardan istifade edilmiştir. Yazar, kaynakların çok olmasına rağmen şehrin sosyo-ekonomik tarihi hakkındaki bilgilerin az olduğunu belirtmektedir. Memlûk tarihçileri siyasi olayları anlatırken kısmen de olsa şehrin sosyo-ekonomik tarihine dair bilgiler kaydetmişlerdir. Bu nedenle

¹ Mehmet Yusuf Çelik, *Memlûkler Döneminde Antakya (1268-1516)*, Kömen Yayınları, I. Baskı, Konya 2021, s. 93.

çalışma konusunun bu kısmı temin edilen vakfiyelerdeki kayıtlar ile şehri bu dönemde ziyaret eden seyyahların veya şehre uğrayan müelliflerin anlatıları doğrultusunda tamamlanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin bölgede yapmış olduğu sayımları içeren tahrir defterleri ile bu defterleri ele alan çeşitli eserlerden de faydalanılmıştır.

Yazar giriş bölümünde çalışmanın amaç ve önemini belirttikten sonra başvurduğu ana kaynakların belli başlı olanlarının tasnifine yer vermiştir. Muhyiddin b. Abdüzzâhir, İbn Şeddâd, İbnü'l-Muğayzel, Baybars el-Mansûrî ed-Devadâr, en-Nuveyrî, İbn Tagriberdi, ez-Zehebî ve el-Makrîzî gibi önemli Memlûk tarihçilerinin eserleri hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Bunun akabinde Antakya şehrinin kısa tarihçesi yer almaktadır.

Kitabın Bölümleri

Birinci bölümde memlûk kelimesinin anlamı, Türklerin İslam ordusunda görev almaları, memlûk sistemi, Memlûk Devleti'nin kuruluş süreci, Bahrî Memlûk sultanlarının saltanatları ve onların Moğollar, Haçlılar ve Ermenilerle olan mücadeleleri ele alınmıştır. Sultan Baybars komutasındaki Memlûk ordusunun 18-19 Mayıs 1268'de Antakya ve ardından havalisini fethetmesi ayrıntılı olarak incelenmiştir. Antakya'nın fethiyle ilgili olarak, Memlûk Devleti'nin bürokrat tarihçilerinden İbnü'l-Muğayzel'in bu konuda başta İbn Abdüzzâhir olmak üzere diğer Memlûk tarihçilerinden daha farklı bilgiler verdiği bildirilmektedir. Buna göre; şehrin idarecisi el-Bâlî Sir Con Dancerfil ile beraberinde 300 adamı, gecenin karanlığından faydalanarak sarkıttıkları iplerle surların üzerinden atlayıp kaçmışlar ve Meyâdûn Limanı'ndan gemilere binerek deniz yoluyla bu sırada Haçlıların elinde olan Lazkiye şehrine gitmişlerdir. Yazar, bu ifadelerle bakarak 13. yüzyılda Meyâdûn/Meydancık sahilinde küçük bir limanın olabileceği sonucuna varmıştır.

Yine birinci bölümde Antakya'nın fethinin sonuçları üzerinde durularak, İslam dünyasındaki yansımaları ve Haçlılar üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir. "Baybars Sonrası Antakya'nın Siyasi Tarihi" adlı alt başlıkta şehrin daha ziyade Memlûklerin Çukurova Ermenileri üzerine düzenledikleri seferlerin ve Moğolların Suriye'ye yaptıkları saldırıların bir üssü olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Türkmenlerin yerleştirilmesiyle şehrin bir Türk yurdu haline getirildiği belirtilmiştir. Bu bağlamda yazar, Memlûklerle birlikte Antakya'da günümüze kadar kesintisiz olarak devam eden "Türk siyasi hâkimiyeti-Türk yurdu" sürecinin başladığına dikkat çekmiştir².

Kitabın ikinci kısmında Burcî (Çerkez) Memlûkler (1382-1516) döneminde Antakya'nın siyasi tarihi ele alınmıştır. Öncelikle Çerkez kökenli memlûklerin orduya alınmalarından ve iktidarı ele geçirme sürecinden kısaca bahsedilmiştir. Sultan Berkuk döneminde Bahrî Memlûkler yerine Çerkez Memlûklerin önemli mevkilere getirilmesi Suriye'deki emirlerin isyanına sebep olmuştur. Antakya'nın da bu süreçte Suriye'deki emirlerin ve Türkmenlerin faaliyet alanı olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde Sultan Berkuk'un iktidarı ve ondan sonra tahta çıkan sultanların dönemlerinde Antakya'nın siyasi tarihi incelenmiştir.

Bu bağlamda Berkuk döneminde Dulkadirli Türkmenleri ve Ramazanoğullarının faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Memlûklere tabi olarak kurulan, Maraş ve Elbistan'da hüküm süren Dulkadir Beyliği'nin (1337-1522) bir süre sonra itaatten çıktığı ve Antakya Türkmenlerinin bu mücadele esnasında Memlûklerin tarafında yer aldığı belirtilmiştir. Ramazanoğulları alt başlığında ise Adana, Tarsus, Sis, Misis ve Ayas civarında yerleşmiş olan bu beyliğin Sultan Berkuk döneminde Memlûklere itaat etmelerinden, ancak onun ardından isyan ettiklerinden ve Memlûk ordusunun Çukurova'daki Türkmenler üzerine düzenledikleri seferde Antakya'dan geçtiklerinden bahsedilmiştir. Sultan Ferec döneminde (1405-1412), Timur'un 1401'de Suriye'den çekilirken bölgede yağma ve talan yapan

² Yazar bu ifadeyle 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden sonra Antakya ve havalisinin önce İngilizlerin, daha sonra da Fransızların işgali altında kaldığı sürenin hariç tutulduğunu belirtmiştir. Bkz. A. g. e., s. 18, dipnot. 3.

Dulkadirilerle Köpeklü Türkmenlerini cezalandırmak için üzerlerine asker gönderdiği, 5000 kişilik bir kuvvetin ise Antakya civarına kadar gelip buradaki Türkmenleri ağır bir şekilde cezalandırıldıklarından bahsedilmektedir.

Bu bölümde Dulkadir Beyliği ile Ramazanoğullarının faaliyetlerinin Antakya üzerindeki etkisinin yanı sıra Antakya ve çevresinde ikamet eden Türkmenlerin faaliyetleri hakkında da alt başlıklar halinde bilgiler verilmiştir. Bahsi geçen Türkmenler; Doğançoğulları, Özeroğulları ve Gündüzoğulları'dır. Bu üç Türkmen grubunun hem kendi aralarındaki hem de Memlûk yönetimi ile Suriye'deki emirlerle mücadeleleri ve Osmanlı Devleti'nin Anadolu'nun güneyiyle ilgilenmeye başlamasının bölgedeki yansımaları ele alınmıştır.

Buna ek olarak Antakya'ya gelen ve Memlûk Devleti'nin kuzey sınırını bizatihi denetleyen el-Melikü'l-Eşref Kayıtbay (1468-1496) dönemi de ayrı bir alt başlıkta ele alınmıştır. Onun hükümdarlığı, Osmanlı-Memlûk ilişkilerinin iyice gerginleştiği ve Anadolu'daki Türkmen isyanlarının devam ettiği bir dönem olmuştur. Yazarın tespitlerine göre bu dönemde Antakya ve çevresindeki Türkmenlerin Memlûklere bağlılığı devam etmekle beraber; Antakya, Bagras ve Amik Ovası, Çukurova'ya sefere giden Memlûk ordusunun uğrak yeri olma özelliğini korumuştur. Memlûklerin yıkılmasıyla da şehir Osmanlı Devleti'nin idaresine geçmiştir.

Üçüncü bölümde ilk olarak Memlûk Devleti'nin idari taksimatı hakkında bilgiler verilmiştir. Bu hususta Biladü's-Şam'a bağlı Dımaşk, Halep, Hama, Trablus, Safed ve Kerek naipliklerinden bahsedilip, Halep'e bağlı Antakya vilayetinin idaresi hususu hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır. Bu bağlamda Memlûkler döneminde Antakya ve çevresinde görev yapan idarecilerin isimleri ve görev yılları tablo 3.1'de verilmiştir. Antakya'nın yanı sıra Bagras, Kusayr, Derbsâk naiplikleri hakkında da bilgiler mevcuttur.

Üzerinde ayrıntılı olarak durulan alt başlıklar; şehrin fiziki durumu, mahalleleri, köyleri, dini ve sosyal yapılarıdır. Bu dönemde şehri çevreleyen sur içerisinde mezarların, meraların ve gezecek yerlerin olduğu bildirilmektedir. Şehrin fiziki yapısıyla ilgili, Memlûk kaynaklarının yanı sıra İbn Battuta ve Bertrandon de la Broquière gibi seyyahların yazdıklarından da istifade edilmiştir. Yazar, söz konusu bilgilerden hareketle İbn Battuta'nın çelişkili olarak değerlendirdiği ifadelerinin aksine Sultan Baybars'ın surları yıktırmadığı, hala güzel ve sağlam oldukları sonucuna varmaktadır.

İncelenen Memlûk kaynaklarında Memlûkler döneminde Antakya'nın mahalleleri hakkında herhangi bir bilgiye rastlanılmadığı, ancak Osmanlılar tarafından şehrin fethedilmesinden kısa bir süre sonra yapılan tahrirlerden yola çıkarak geriye doğru gidip şehrin bu yöndeki tarihini ortaya koymanın mümkün olacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda 1526'da yapılan tahrirden Antakya'da 21 mahallenin varlığı ve bu mahallelerin bazılarının günümüzdeki adları tespit edilmiştir. Memlûk sultanlarına ait vakfiye kayıtlarından da bazı köy ve mezra isimleri tespit edilmiştir. Osmanlı döneminde Antakya'da yapılan ilk tahrir kayıtlarına göre 1526'da Antakya'ya bağlı 27 köy 82 mezra tespit edilmiş olup söz konusu köylerin listesi tablo 3.3'te verilmiştir.

"Dini ve Sosyal Yapılar" alt başlığında ise Antakya'da tespit edilen vakıflar, zaviyeler, cami ve mescitler, cezaevi, bimaristan (hastane) ve ticari mekânlar (çarşılar, dükkânlar, hanlar, hamamlar, değirmenler) hakkında bilgiler yer almaktadır. Memlûkler döneminde Antakya'da 35 vakıf tespit edilmiş olup bunların isimlerine tablo 3.4.'te yer verilmiştir.

14. yüzyılda Antakya'da 42 cami ve mescidin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu yapıların isimleri tablo 3.5.'te verilmiştir. Antakya'nın sembol yapılarından Ulu Camii ve Habib-i Neccâr hakkında alt başlıklar halinde bilgiler verilmiştir. Buna göre; Habib-i Neccâr, ilk İslam fetihleriyle 638'de İslam hâkimiyetine giren Antakya'da inşa edilen yapıların ilki kabul edilmektedir. Haçlılar döneminde kiliseye çevrilmiştir. Şehir Baybars tarafından fethedildikten sonra bu kilise ve çevresindeki yapılar onarılmış ve camiye dönüştürülmüştür. Günümüzdeki Habib-i Neccâr Camii Osmanlı eseri olmakla birlikte medresenin üzerindeki kitabede Sultan Baybars'ın unvanı olan el-Melikü'z-Zâhir ifadesi yer

almaktadır. Ayrıca avlu taç kapısı ile minare arasında yer alan kitabede 1474 tarihi okunmaktadır. Yazar tarafından fotoğrafı çekilen bu kitabe ekler kısmında yer almaktadır. Ulu Camii de mimari özelliklerinden hareketle Memlûkler dönemine tarihlendirilmektedir. Minaredeki H. 670/1271 tarihini veren kitabe caminin Sultan Baybars döneminde inşa edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte Sultan Baybars'ın Haçlılardan aldığı yerlerde bir veya iki cami yaptırdığı bilinmektedir.

Antakya'nın ticari mekânları ekseriyetle çarşılardan oluşmaktadır. Burada bahsi geçen çarşılar şunlardır; tüccar çarşısı, kuyumcular çarşısı, kunduracılar çarşısı, pamukçular çarşısı, kasaplar çarşısı, hasırcılar çarşısı, marangozlar (neccârlar), baharatçılar (attarlar), demirciler ve yağcılar çarşısı. Antakya çarşısında 1358'de çeşitli ticari faaliyetlerin yapıldığı 9 adet han yapısının bulunduğu tespit edilmiş ve tablo 3.7'de bunların listesi verilmiştir. Memlûkler döneminde Antakya çarşısında yer alan dükkânlar hem ticari aktivitenin gerçekleştiği hem de çeşitli mesleklerin icra edildiği mekânlardır. Bunların bir kısmı Antakya'daki dini kurumlara vakfedilmiş bir kısmı da Antakya'da yaşayan şahıslara aittir. Varlığı tespit edilen bu dükkanların konumları, mülkiyetinin kime ait olduğu ve sayısına dair bilgiler tablo 3.8'de verilmiştir. Diğer ticari mekânlar arasında boyahane, debbağhane, değirmen, mezbahane ve ma'saralar zikredilmiştir. Ma'saralar zeytin, üzüm, susam gibi ürünlerin sıkıldığı yerlerdir. Antakya'da üçü surun dâhilinde, üçü de surun dışında olmak üzere altı ma'asara vardır. Bu bölümde yer alan bilgilerden hareketle Antakya'nın Memlûkler döneminde canlı bir ticari hayatının olduğu anlaşılmaktadır.

Memlûkler döneminde Antakya'da inşa edilen yapılar arasında hamamlar da bulunuyordu. Asi Nehri üzerinde inşa edilen nauralar³ vasıtasıyla nehirden su getirilerek hamamların su ihtiyacı karşılanmıştır. Memlûkler döneminde varlığı tespit edilen hamamlar şunlardır: Saka, Dâru'l-Berter, Cündi ve Beyserî hamamıdır. Saka hamamı Memlûkler döneminde varlığını sürdürmüş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Hamamın içinde bir yatır vardır. Cündi hamamı ise Baybars tarafından Antakya'nın fethinden hemen sonra yaptırılmış ve bu hamam için vakfiye kurulmuştur. Osmanlı tahrir kayıtlarından 1526'da yıllık elde edilen gelirin 4000 akçe olduğu anlaşılmaktadır. Sinan Paşa Vakfı'na ait mülkler arasında İbnü'l-Cündi adıyla kaydedilmiştir. Bu hamam günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Ticaretin yanı sıra Antakya'nın tarım ve hayvancılık faaliyetleri de incelenmiştir. Buna göre Antakya'nın bereketli topraklarının olduğu, çeşitli sebze ve meyve üretiminin yanı sıra zeytinciliğin, zeytinyağı, ipek böcekçiliği ve sabun üretiminin şehir ekonomisinde önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen Memlûkler döneminde Antakya'nın sosyal, iktisadî ve ticarî bakımdan gelişmiş Dimaşk, Halep gibi şehirlerin gölgesinde kaldığı belirtilmiştir.

Şehri ziyaret eden seyyahların vermiş oldukları bilgilerden hareketle Antakya'nın nüfusunun kalabalık ve ekseriyetinin Türkmenler olduğu tespit edilmiştir. Ancak depremlerin, salgın hastalıkların, bölgede yaşayan Türkmenler ile Memlûklerin mücadeleleri ve Suriye bölgesindeki Memlûk naipleri arasında yaşanan çatışmaların Antakya'nın nüfusunun azalmasında etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu bölümde ele alınan diğer konular ise Antakya'da meydana gelen deprem, yangın, veba ve kıtlık gibi çeşitli afet ve hastalıklardır. Bunun haricinde ez-Zeyn Hıdr b. Danyal el-Antakî, Şeyh Muhammed el-Antakî ve Abdurrahman b. Muhammed b. Ali el-Antakî el-Bistamî el-Hanefî gibi Memlûkler döneminde Antakya'da yaşamış ya da kentini adıyla anılmış âlimlerin biyografilerine yer verilmiştir.

SONUÇ

Kuzey'de Anadolu'ya, güneyde ise Suriye'ye giden yolların üzerinde bulunan Antakya'nın 1268'de Memlûkler tarafından ele geçirilmesi ve Haçlı Prenskepliği'nin yok edilmesi hem İslam dünyası hem de Haçlılar açısından oldukça önemlidir. Memlûkler hakkında yapılmış çalışmalarda Antakya'nın fethine ve diğer siyasi gelişmelere yer verilmiştir. Ancak hem stratejik hem de ticari açıdan

³ Su dolabı. Bkz. A. g. e., s. 222, dipnot. 1456.

önem arz eden bu şehrin iktisadî ve sosyal tarihine dair yapılmış çalışmalar azdır. Bu kitapta ise Memlûk kaynaklarının yetersiz kaldığı konularda Osmanlı arşiv kayıtlarının da yardımıyla şehrin ticari hayatı, idari durumu, mimarisi ve nüfusu hakkında önemli ve özgün bilgilere ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu eser, Memlûk tarihinin bir parça daha aydınlanmasına ve konu hakkında yapılacak ilmi çalışmalara katkı sağlayacaktır.